

ՎՋԵԲ-ի՝ Ծրագրերի հետ կապված բողոքների քննության
մեխանիզմի (PCM) տնօրեն՝ [REDACTED]-ին

Հարգելի [REDACTED]

Ձեր ուշադրությանն ենք ներկայացնում Ամուլսարի ոսկեբեր քվարցիտների հանքավայրի շահագործման ծրագրի ազդակիր համայնքների բնակիչների բողոքը և ցանկանում ենք տեղեկացնել, որ *CEE Bankwatch* ցանցը, «ԷկոԼուր» տեղեկատվական ՀԿ-ն, «Հայաստանի անտառներ» ՀԿ-ն, «Կանաչ Հայաստան» ՀԿ-ն և «Հայկական բնապահպանական ճակատ» քաղաքացիական նախաձեռնությունը սատարում և միանում են բնակիչների այս բողոքին:

Հարգանքով՝

2020թ. մայիսի 19-ը

CEE Bankwatch ցանց

«ԷկոԼուր» տեղեկատվական ՀԿ

«Հայաստանի անտառներ» ՀԿ

«Կանաչ Հայաստան» ՀԿ

«Հայկական բնապահպանական ճակատ» քաղաքացիական նախաձեռնություն

Կից ներկայացված է բողոքի դիմումը (7 էջ)

ՎԶԵԲ-ի՝ Ծրագրերի հետ կապված բողոքների քննության
մեխանիզմի (PCM) տնօրեն՝ [REDACTED]-ին
Ջերմուկ համայնքի բնակիչներից,
Վայոց ձորի մարզ, Հայաստան

Դիմում

Ամուլսարի ոսկու հանքի ծրագրի համապատասխանության ապահովման
ստուգում անցկացնելու վերաբերյալ

Հարգելի [REDACTED],

Մենք՝ համայնքի ներքոստորոգրյալ բնակիչներս, գտնվում ենք Ամուլսարի
ոսկեբեր քվարցիտների հանքավայրի շահագործման ծրագրի ազդեցության տակ
(«Լիդիան» ծրագրի երկարացում/Lyidian Extension, 2016, #48579), սույն ծրագիրը առաջ է
տանում «Լիդիան ինթերնեյշնլ» ընկերությունը, ծրագիրը ֆինանսավորվում է
Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի (ՎԶԵԲ) կողմից: Հայաստանի
քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ միասին դիմում ենք
ՎԶԵԲ-ի՝ Ծրագրերի հաշվետվողականության անկախ մեխանիզմին (ՇՀԱՄ/IPAM),
որպեսզի այն նախաձեռնի Բանկի բնապահպանական և սոցիալական
քաղաքականությանը և հաստատված սկզբունքներին Ամուլսար ծրագրի
համապատասխանության ապահովման ստուգում:

Ծրագրի կատարողը՝ «Լիդիան ինթերնեյշնլ» ընկերությունը, ունենալով Հայաստանի նախկին կառավարության օգնությունը և ՎՋԵԲ-ի ֆինանսական ու բարոյական աջակցությունը, չի կիրառել միջազգային լավ չափանիշներ՝ ազդեցությունը գնահատելու, ծրագրի ազդակիր անձանց հետ բովանդակալից խորհրդակցություններ անցկացնելու և տեղի բնակչության կարծիքը հաշվի առնելու համար: Կարծում ենք, որ ՎՋԵԲ-ը՝ որպես «Լիդիանում» ներդրող, չի ապահովել ծրագրի համապատասխանությունը Բանկի բնապահպանական և սոցիալական քաղաքականության պահանջներին: Արդյունքում ՎՋԵԲ-ին և նրա հաճախորդին՝ «Լիդիան ինթերնեյշնլ» ընկերությանը, չի հաջողվել պատշաճ կերպով պաշտպանել մեր բնությունը (ջուրը, օդը, հողը և վայրի բնությունը), մեր համայնքի առողջությունն ու ապրուստը (պտղատու այգիները, արոտավայրերը, սննդի արտադրությունը) և Ջերմուկ խոշորացված համայնքի 5 բնակավայրի, այդ թվում՝ Ջերմուկ առողջարանի, տնտեսությունը (որը հիմնված է բժշկական, գյուղական և էկո տուրիզմի, ինչպես նաև հանքային ջրերի արտադրության ու մաքուր գյուղատնտեսության վրա):

2014թ.-ին արդեն իսկ ներկայացվել էին բողոքներ ՎՋԵԲ-ի՝ Ծրագրերի հետ կապված բողոքների քննության մեխանիզմին (ԾԲՔՄ/PCM), ինչպես նաև Համաշխարհային բանկի խմբի մեջ մտնող Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայի (ՄՖԿ) Համապատասխանության ապահովման պաշտպան-խորհրդականին (ՀԱՊԽ):

ՀԱՊԽ-ը փակել էր բողոքը հետևալ եզրակացությամբ. «ՀԱՊԽ-ի մշտադիտարկման արդյունքում պարզվել է, որ համապատասխանության ապահովման հետաքննությանը ՄՖԿ-ի արձագանքը միայն մասամբ է անդրադարձել համակարգային մակարդակում ստացված տվյալներին, և չի անդրադարձել ծրագրի մակարդակում արված եզրակացություններին: Բայցևայնպես, ՀԱՊԽ-ը որոշել է երկու գործերն էլ փակել՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ՄՖԿ-ն այդ ընկերությունում որևէ ընթացիկ ներդրում չունի և որ ՄՖԿ-ն ունի որոշում՝ չմասնակցել ծրագրի մակարդակում որևէ պատասխան գործողությունների իր նախկին հաճախորդի կամ բողոքաբերների հետ»:^{1 2}

¹ http://www.cao-ombudsman.org/cases/case_detail.aspx?id=221

² http://www.cao-ombudsman.org/cases/document-links/documents/CAOCompliance_MonitoringReport_Lyidian_Armenia-01and02_10022018.pdf

ՎՋԵԲ-ի ԾԲՔՄ-ն մեր բողոքները համարել էր վաղաժամ ³⁴, քանի որ այդ փուլում ՎՋԵԲ-ը ներդրում էր արել միայն հետազոտություններում (Ուղղակի ներդրումների ծրագիր՝ Լիդիան/DIF Lydian, 2009, #42182), և դեռ չէր հաստատել հանքարդյունաբերության ծրագիրը (Լիդիան Ամուլսարի ոսկու հանք – Երկարացում/Lyidian Amulsar Gold Mine - Extension, 2016, #48579):⁵ Անգամ եթե մեր բողոքի մերժումը ընթացակարգային առումով հիմնավորված էր, դա բաց թողնված հնարավորություն էր՝ անկախ ստուգում անցկացնելու և ազդակիր համայնքների՝ ծրագրի վերաբերյալ դիրքորոշումն ուսումնասիրելու առումով: Այսպիսով, սա նաև բաց թողնված հնարավորություն էր՝ ՎՋԵԲ-ի կողմից համալիր ուսումնասիրության համար անհրաժեշտ տեղեկություններ ստանալու առումով: ԾՀԱՄ-ը կարող է անդրադառնալ թե՛ ԾԲՔՄ-ին ներկայացված բողոքներին, և թե՛ ՀԱՊԽ-ի եզրակացություններին այնքանով, որքանով դրանք առնչվում են ԾՀԱՄ-ի կողմից Ամուլսարի ոսկու հանքի ծրագրի ստուգմանը:

2018-2019թթ.-ին մի շարք կազմակերպություններ անկեղծ շարժառիթներով ՎՋԵԲ-ին ներկայացրել էին Ամուլսարի ծրագրի հետ կապված խնդիրները բողոք նամակով: Սակայն բանկը չէր դիտարկել այդ խնդիրները՝ դիմումատուներից նշելով միայն Հայկական բնապահպանական ճակատը որպես ոչ պատշաճ դիմող: ^{6 7}

2018թ.-ի դրությամբ հանքի շինարարական աշխատանքներն առաջ էին գնացել, և ապացուցվեց, որ մեր մտահոգություններից և վախերից շատերը հիմնավորված էին: **Մենք արդեն իսկ ծրագրից կրել ենք լուրջ էկոլոգիական վնասներ՝ ջրի, օդի և հողի աղտոտման արդյունքում:** Մեզ մտահոգում է, թե որքանով է թունավոր ծրագրի տեղանքից տարածվող փոշին: Թեև ըստ «Լիդիանի» ՇՄԱԳ-ի՝ հանքարդյունաբերական գործունեության արդյունքում փոշու ազդեցություն Ջերմուկի վրա չի լինի, հանքի շինարարական աշխատանքների մեկնարկից հետո Ջերմուկում գրանցվեց օդի զգալի

³ https://www.ebrd.com/downloads/integrity/amulsar_complaint.pdf

⁴ https://www.ebrd.com/downloads/integrity/amulsar2_complaint.pdf

⁵ <https://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-complaint-mechanism/pcm-register.html>

⁶ <http://www.armecofront.net/en/news/ebd-investment-in-lydian-internationals-mining-project-in-amulsar-and-how-it-threatens-the-sustainability-of-the-region/>

⁷ <http://www.armecofront.net/en/amulsar-2/ebd-renounces-its-liability-in-amulsar-mine-project/>

աղտոտում՝ փոշով: Օրինակ, ձմռանը ձյունը վարդագույն էր դառնում 8 կիլոմետր հեռավորությունից տարածվող փոշու պատճառով: Անձրևներից հետո մեր մեքենաների և տների վրա փոշու շերտ էր նստում, ինչը երբեք տեղի չէր ունեցել նախքան այդ աշխատանքների մեկնարկը: 8

Ուշագրավ են այն պատահարները, որոնք ազդեցություն են գործել Գնդեվազ բնակավայրի խմելու ջրի, ոռոգման ջրի և ձկնաբուծարանների վրա: 2018թ.-ին գրանցվել է ջրի մատակարարման խաթարման և ջրի աղտոտման մի քանի դեպք, չնայած «Լիդիանը» իր ՇՄԱԳ-ում գրել էր, որ ազդեցության վրա ազդեցությունը կառավարելի է և էական չի լինի:» 9

Կան ուսումնասիրություններ, որոնք ցույց են տալիս, որ թթվային դրենաժը կարող է ազդել մակերևութային ջրերի աղբյուրների վրա, ինչպիսիք են Դարբ, Արփա և Որոտան գետերը, դրանց ջրհավաք ավազանների բազմաթիվ աղբյուրները, Կեչուտ և Սպանդարյան ջրամբարները և, ի վերջո, Սևանա լիճը, ինչպես նաև ստորգետնյա ջրերը: 10

11 12 13 14 15

Գնդեվազի ծիրանի այգիների սեփականատերերը զրկվել են ոչ միայն իրենց հողերից, այլ նաև ապրուստից, որի համար պատշաճ կերպով չեն փոխհատուցվել: Հարկ է նշել, որ ՀՀ քննչական կոմիտեն քրեական գործ է հարուցել Գնդեվազի նախկին համայնքապետի կողմից կատարված առերևույթ չարաշահումների դեպքի առթիվ: 16 Բացի այդ, Ջերմուկ առողջարանային քաղաքը լուրջ վնասներ է կրել, օրինակ՝ վնաս է

8 <http://www.armecofront.net/amulsar/jermuk/>

9 Հղումներ պատահարների մասին հրապարակումներին. <http://www.armecofront.net/amulsar/arpa-river/>, <https://ecolor.org/hy/news/amulsar/--/10225/>, <https://ecolor.org/hy/news/amulsar/gndevaz-residents-blocked-roads-running-to-amulsar-and-demanding-to-stop-amulsar-project/10134/>

10 <http://www.armecofront.net/en/amulsar-2/ebrd-twists-the-findings-of-elard-review-on-amulsar-gold-project/>

11 <http://www.armecofront.net/en/amulsar-2/missing-elements-and-underestimation-of-risk-in-lydians-2019-ni-43-101-technical-report-ann-maest-phd-buka-environmental/>

12 <http://www.armecofront.net/en/news/amulsar-conclusions-of-international-renown-experts/>

13 <https://ecolor.org/files/uploads/pdf/amulsar%20Harut%20Bronzyan/bronozianconsultantsamulsar.pdf>

14 <http://investigative.am/images/2019/lidian/porcaqnutyun/amulsar11.pdf>

15 <https://ecolor.org/en/news/amulsar/--elard--/11536/>

16 <http://investigative.am/en/news/view/amulsar-hoxataracq.html>

հասցվել նրա վարկանիշին, և քաղաքը բացասական տնտեսական և սոցիալական ազդեցություն է կրել տուրիզմի անկման պատճառով:

Ջերմուկը վերածվել է հանքարդյունաբերական քաղաքի, և դա վնաս է հասցնում քաղաքի՝ որպես հեղինակավոր առողջարանի, համբավին: Տուժել է Ջերմուկի տուրիզմը. մարդիկ չեն ցանկանում գալ՝ մաքուր լեռնային օդ շնչելու և բուժիչ հանքային ջրերով բուժումներ ստանալու մի քաղաքում, որը լի է հանքագործներով, նրանց հանրակացարաններով և ցեխոտ ավտոտրանսպորտային միջոցներով: Մեր համայնքի սոցիալական կերտվածքը խաթարվել է հանքում աշխատողների ներհոսքի պատճառով:

Մեր օդի և առողջության վրա ուրանով աղտոտման ազդեցությունը չի գնահատվել: Հանրությունը տեղյակ է, որ խորհրդային ժամանակաշրջանում մի շարք արշավախմբեր տարածքում հետազոտություններ են իրականացրել և հայտնաբերել ուրանային երևակումներ («Горный журнал», 2007, N 6,¹⁷):

Ամուլսարի ծրագրի ռադիացիոն ռիսկերի մասին նշված է նաև Սևանա լճի պահպանության փորձագիտական հանձնաժողովի կարծիքի մեջ, որն ուղարկվել է ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն» Ամուլսարի՝ 2012թ.-ի ծրագրի վերաբերյալ, որը ներկայացվել էր «Գեոթիմ» ընկերության կողմից (ներկայումս «Լիդիան Արմենիա»): Հանձնաժողովի պաշտոնական նամակում, մասնավորապես, նշված է. «*Radman Associates*-ի զեկուլյցներից երևում է, որ ռադոնի կոնցենտրացիան գերազանցում է 400բեքերեկ/մետր³ մակարդակը, սակայն ծրագրի ՇՄԱԳ-ում ոչինչ չի ասվում այն մասին, թե ինչ միջոցառումներ են ձեռնարկվելու այդ մակարդակը իջեցնելու նպատակով:...»: Սևանա լճի վրա ծրագրի ազդեցության վերաբերյալ Հանձնաժողովը նշել է. «Հիդրոերկրաբանական առանձնահատկությունների շնորհիվ լցակույտի տարածքն ունի գրունտային ջրերի բազմաթիվ ելքեր, և դրանք կտարածեն թունավոր նյութերը լցակույտից դեպի Որոտան գետը, այնուհետև՝ Որոտան-Արփա թունելով, դեպի Սևանա լիճ»:

Գնահատելով Ամուլսարի ծրագրի ռիսկերը՝ Հանձնաժողովը տվել էր բացասական եզրակացություն: Ավելի ուշ՝ 2014թ.-ին, Սևանի Հանձնաժողովի կազմի փոփոխվելուց

հետո, այն դրական եզրակացություն տվեց Ամուլսարի ծրագրին: Հանձնաժողովը հրաժարվեց հանրությանը տրամադրել իր դրական եզրակացությունը:

Ջերմուկի քաղաքացիների կարծիքը հաշվի չի առնվել: Ծրագրի ՇՄԱԳ-ի վերաբերյալ պատշաճ հանրային լսում և քաղաքացիների հետ քննարկումներ չեն անցկացվել: Գտնվելով նախատեսվող հանքից գրեթե նույն հեռավորության վրա, ինչ մյուս ազդակիր համայնքները, տարածաշրջանի ամենաբնակեցված քաղաքի՝ Ջերմուկի բնակիչները զրկված են եղել իրենց հարազատ քաղաքի ապագայի վրա լրջագույն ազդեցություն ունեցող ծրագրի մասին կարծիք հայտնելու իրավունքից: Թեև 2016թ.-ին Ջերմուկը ներառվեց որպես ազդակիր համայնք, քաղաքում չանցկացվեցին օրենքով սահմանված կարգով քննարկումներ: Ջերմուկ առողջարանային քաղաքի, Գնդեվազ և Կեչուտ բնակավայրերի վրա ազդեցությունները պատշաճ կերպով չեն գնահատվել «Լիդիանի» և ՎՋԵԲ-ի կողմից:

2018թ.-ին Ջերմուկում «Ջերմուկ համայնքը էկո-տնտեսական տարածք հայտարարելու և համայնքում մետաղական հանքարդյունաբերությունն արգելելու մասին» կոլեկտիվ հանրագիրը 3000 ստորագրություն էր հավաքել: Այդ 3000 ստորագրությունները հավաքվել էին ընդամենը 5 օրում, ինչը վկայում է մետաղական հանքարդյունաբերության արգելքին լայնորեն աջակցելու և Ամուլսարի ծրագրին լայնամասշտաբ ընդդիմանալու մասին: «Լիդիանը» իր գործունեությունը ծավալելու համար չունի Ջերմուկի համայնքի հանրային համաձայնությունը: 2018թ.-ի դեկտեմբերի 18-ին Վայոց ձորի մարզի Ջերմուկ համայնքի ավագանին հավանություն է տվել հանրագրին (Համայնքային խորհուրդ, Որոշում N 88-Ա, թվագրված է, կից ներկայացված է):¹⁸

Ասպիսով, խախտվել է համայնքի և մեր բարեկեցության ապահովման համար տուրիզմը զարգացնելու մեր իրավունքը՝ ծրագիրը վնասակար կլինի պատմամշակութային տուրիզմի համար, որովհետև կոչնչացվի պատմամշակութային ժառանգությունը (տե՛ս հուշարձանների ոչնչացման մասին հավելվածը): Կտուժի նաև

¹⁸

Էկոտուրիզմը (տե՛ս կարմիրգրքյան տեսակների և Բեռնի կոնվենցիայով պաշտպանվող տեսակների անհետացման ռիսկերի մասին հավելվածը):

Մենք՝ Ջերմուկի բնակիչներս, մտադիր էինք հայտարարել այդ ռիսկերի մասին Ջերմուկում հանրային լուսմների ժամանակ, որոնք նախատեսվում էին «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության» մասին օրենքով, սակայն տեղի չունեցան, թեպետ Ջերմուկը ճանաչվեց ազդակիր համայնք: Լուսմներն անցկացվեցին Ջերմուկ խոշորացված համայնքի փոքր գյուղերում, և «Լիդիանը» հայտարարեց, որ նրանք հետևել են օրենքին և անցկացրել են հանրային լուսմներ, այն դեպքում, երբ իրականում Ջերմուկ առողջարանային քաղաքում լուսմներ չեն անցկացվել և մեր՝ Ամուլսարի ծրագրի վերաբերյալ հանրային լուսմներին մասնակցելու իրավունքն անտեսվել է:

Մենք ցանկանում ենք, որ մեր շրջակա միջավայրը և սոցիալական վիճակը բարելավվեն, և ոչ թե վատթարանան ազդեցությունների արդյունքում: Մենք ցանկանում ենք, որ վերականգնվի մեր ապրուստը և մեր բնական ռեսուրսների հիման վրա զարգանա տուրիզմը: Մենք ցանկանում ենք, որ կյանքի որակը բարձր լինի՝ մաքուր և առողջ միջավայրում: Մենք պայքարում ենք մեր իրավունքի վերականգման համար, որպեսզի իրավունք ունենանք հայտնելու մեր դիրքորոշումը մեր համայնքների ապագայի վերաբերյալ:

Մենք կոչ ենք անում ԾՀԱՄ-ին. առաջարկել ՎՋԵԲ-ին դուրս գալ Ամուլսարի ծրագրից, ինչը պատասխանատու քայլ կլինի, որը համահունչ է Բանկի բնապահպանական և սոցիալական քաղաքականության պահանջներին.

Գործունեության նկատմամբ պահանջ 1. Էկոլոգիական և սոցիալական ազդեցության գնահատում և դրա կառավարում

Գործունեության նկատմամբ պահանջ 3. Ռեսուրսաարդյունավետություն, շրջակա միջավայրի աղտոտման կանխարգելում և վերահսկողություն

Գործունեության նկատմամբ պահանջ 4. Առողջապահություն և անվտանգություն

Գործունեության նկատմամբ պահանջ 6. Կենսաբազմազանության պահպանում և բնական ռեսուրսների կայուն կառավարում

Գործունեության նկատմամբ պահանջ 8. Մշակութային ժառանգություն

Գործունեության նկատմամբ պահանջ 10. Տեղեկությունների հանրայնացում
և շահագրգիռ կողմերի հետ համագործակցություն՝

խուսափելու հետագա լուրջ և անդառնալի վնասից և վերականգնելու Ջերմուկի
բնակչության հանդեպ արդարությունը:

Աշխարհը նոր մարտահրավերների առջև է կանգնած, և մարդու առողջությունն
ու կյանքը առողջ շրջակա միջավայրում դառնում են սկզբունքային, ինչի մասին վկայում
են խոշորագույն կազմակերպությունների հայտարարած դիրքորոշումները: Մենք
վստահ ենք, որ ՎՁԵԲ-ը, լինելով զարգացման ոլորտի խոշորագույն ֆինանսական
հաստատություններից մեկը, հաշվի կառնի մեր բողոքը, կուսումնասիրի մեր կողմից
այստեղ բարձրացված խնդիրները և որոշում կկայացնի ի օգուտ Ջերմուկի բնակիչների:

ԾԲՔՄ-ն այս տեքստից հեռացրել է Ծրագրի ազդակիր անձանց ցանկը և
ստորագրությունները՝ գաղտնիության նկատառումներով: